

Svårtillgänglig men angelägen.

Malmö konsthalls nyöppnade utställning "Territories" (27 maj – 22 augusti 2004), tidigare visad på Kunst-werke i Berlin 2003, är både svårtillgänglig och angelägen på samma gång. Utställningen består huvudsakligen av fotografiska verk (några i gigant-format över hela väggar) och videofilmverk. Men också av en oerhörd mängd text- och kartmaterial som presenteras för att beledsaga och ge innehåll åt konstverken.

Detta material är omfattande och krävande. Texterna väcker dock många frågor som, fastän främmande på olika sätt, också känns angelägna eftersom de speglar vår samtid och handlar om människors livstillvaro och vardag. Kartorna visar befintliga eller planerade miljöer men föreställer ofta helt andra geografiska objekt än vad ögat är vant vid att se; som t e x detaljkartor över Israel-Palestina-konfliktens Västbanken och s k "counter communities" (alternativsamhällen) i USA. I synnerhet kartorna över Västbanken, med sina militärstrategiska, politiska och kulturella gränsdragningar mellan två folk, gör ett kaotiskt intryck på mig. Massor av frågor väcks av den enorma komplexitet som denna ockuperade krigszon visar. Det är inte bara kartornas allvar i sig, och de boendes vardag det handlar om. De politiska händelserna och besluten får ju återverkningar långt utanför områdets gränser, i form av terrorism, rädsla mm som når oss. Deras konflikt blir till vår konflikt trots det geografiska och kulturella avståndet. Det kanske inte bara är deras konflikt för den delen. Vad har övriga världen bidragit med, Västerlandet, för att deras liv ska gestaltas som det nu gör? Vad innebar kolonialmakternas och de "trätandes" i första världskriget och under 1900-talet gränsdragningar? Vad innebar sionismen? Islamismen? Eller fred-processerna i modern tid? Hur starkt påverkar vi varandra?

Utställningen är viktig och angelägen. Den sätter fokus på andra ting än vad media oftast speglar, och uppehåller sig kring ständigt viktiga frågor om makt och frihet, kultur-tillhörighet och social tillvaro. Detta överförs till den fysiska miljö och de gränser ("territories") där människor lever och bor. Ett återkommande begrepp är "maktgeografi" som med all tydlighet visar vad det handlar om: att i princip allt vi har och omges av (vår livsmiljö) planeras och gestaltas utifrån makt, politik och ideologiska riktlinjer. Oavsett i vilket samhälle man lever är det de med mandat och beslutsrätt som får genomföra sina tankar och idéer. Och i fallet Västbanken kan man lägga till de militärstrategiska målen som går före alla andra. Behoven av och önskemålen kring fred och demokrati får vika för hatet, rädslan, misstron; och kanske också kapital, maktbegär mm. På Västbanken och på Gazaremsan deltar israeliska arkitekter och stadsplanerare i kampen. Deras civila

roll har övertagits av främst militära intressen, för att skydda den egna befolkningen. Men i förlängningen handlar det om att behålla "erövrade" område (inte bara som buffert mot de angränsande arabfolken utan som införlivade med Israel. Utan Västbanken bildas endast en smal landremsa mellan norra och södra Israel).

Detta är bara några exempel på tankar som kan utläsas ur det enorma material som presenteras och undersöks i utställningen. Dess egentliga, alltigenom bärande idé, är dock inte främst de fysiska gränser och potentiella eller aktiva konflikter som pågår. Istället handlar det om något ännu djupare, som har större betydelse för människan; om hennes drömmar, behov och önskemål. Dessa sammanstrålar i en gemensam nämnare, nämligen "Utopin". Utopin representerar människors, över tid och rum, kollektiva dröm om det ideala livet, och ett samhälle som bäst kan motsvara denna dröm. Mytens och verklighetens "Utopia" belyses utifrån olika perspektiv och exempel. Sammantagna visar de fram tydliga kontraster; mellan dem som ligger nära den hägrande drömvärlden, och de vars framtid ser så mörk ut att utopin kanske inte kan få något fäste ens som dröm eftersom verkligheten är så påtagligt brutal.

Alternativsamhällena har något positivt och livsbejakande i sig; drömmen hålls vid liv liksom ställningstagandet och rörelsen framåt mot målet. Utopitanken bygger på att man måste lämna något ("utanför") om man ämnar att förverkliga sitt mål (det som ligger "innanför"). Därför bildar dessa samhällen inte bara en kontrast i förhållande till Israel-Palestina-konfliktområdena utan också i viss mån till den värld i vilken vi lever (det "allmänna" samhället). I *vår* värld sker förändring och utveckling utan så drastiska avståndstaganden, och utan att lämna traditioner, seder och bruk, lagsystem mm, helt bakom sig. Medan man, i ett mycket näraliggande exempel på ett slags utopi, "det frie Christiania" i Köpenhamn i Danmark, lämnade allt detta bakom sig. Christiania representerar, med alla sina "skönhetsfläckar" som kommit i dagen, grundarnas dröm om att ta avstånd ifrån allt det som ett "vanligt" samhälle står för; byråkrati, kommersialism mm.

Ser vi sedan till Västbanken och Gazaremsan bör väl

utopins hägrande drömvärld finnas också hos planläggare och boende där. Fastän det totala intrycket snarare handlar om kaos och förfall (om ett "ickesamhälle" som det beskrivs i texterna) och om att terroristaktionerna aldrig verkar att ta slut, så måste folk, för att orka med, tro på framtiden.

För många i sådana krigszoner som dessa framstår säkerligen vårt demokratiska, fredliga samhälle, som just en utopi. Också här vill man lämna något, lämna kriget bakom sig, men målet att det egna folkets kultur, judisk eller arabisk, ska dominera – eller åtminstone inte duka under – är ställt högre. Därför fortsätter konflikterna. Solidariteten och medkänslan har resignerat för det fortsatta våldet, för stolthet, hat osv. Gamla gränser mellan kulturer och länder dominerar fortfarande. Jag tror att vi alla har det gemensamt, oavsett var vi

lever och bor, att vi önskar mer än vad vi har. Det finns en ständigt närvarande "brist" som aldrig upphör. Vi vet vad vi har och de problem som finns i det vi har, men vi önskar något annat – eller något mer av det vi redan har. Därför framstår utopin som ett ständigt hägrande mål, drömmen om något bortom. Ytterst kanske det handlar om de existentiella spörsmålen, om oss själva och om livets mening. Men i vilket fall råder det ett visst kaos i den "yttre" värld som är vår gemensamma, för det är där vi har vår arena, det är där vi kan genomföra eller tvingas avstå ifrån, våra idéer och drömmar.

Avslutningsvis rekommenderar jag, trots svårillgängligheten, Malmö konsthall och "Territories" i sommar.

Peter Sjögren *Konstvetare*

Moderna Museet på konstturné i landet.

Ingen har väl kunnat undgå Moderna Museets nyöppnande den 14 februari? Redan inför invigningen 1998 av den då helt nya museibygnaden (ritad av den spanske arkitekt Rafael Moneo) var mediabevakningen och uppmärksamheten omfattande. Publiken strömmade till för att se den beryktade praktbyggnaden och den konst som flyttats från de gamla spårväghallarna till Skeppsholmen. Sedan flöt några år och för ungefär två år sedan tillsattes som ny chef för Moderna Museet, den världskände konstchefen för Tate Modern i London (och med ett förflutet från Moderna Museet), Lars Nittve. Men denne hann aldrig bli "varm i kläderna" på hemmaplan förrän chockbeskedet kom om att man drabbats av fuktskador. Ett av Nittves första beslut i det läget var att omedelbart dra igång en fuktskadesanering för att förminska ytterligare skador och rädda de stora konstsamlingarna. Man meddelade att man skulle tvingas att stänga den 15 januari 2002.

Detta ledde givetvis till enorma skrivelser och diskussioner. Vad som ytterligare skapade intresse kring händelsen, som fick media att mycket noga och kritiskt följa processen, var att man, förutom saneringen, bestämde sig för en del smärre ombyggnader för att "förbättra" sådant som inte blivit så bra som man tänkt sig. Sedan följde som sagt två års stängningsuppehåll, och under hela den tiden var de stora konstsamlingarna (med tiotusentals verk i alla genrer och tekniker som måleri, skulptur, grafik, foto, videor mm) i själva verket hemlös. Detta ledde inte till några större rubriker i rikspresen som sådant, men däremot de utställningar som skapades av den uppkomna situationen. För man kläckte nämligen den lysande idén att låta konstverken ur Moderna Museets samlingar lånas ut och nå en än bredare publik i form av lokala och regionala konstutställningar; något som några av landets viktigaste konstinstitutioner inte var sena att göra. Ibland dessa finner vi Magasin 3, Bror Hjorts hus i Uppsala, Skulpturens hus, Malmö konsthall och Bildmuseet i Umeå. Dessa lånade en ansevärd del

av de tidigare upphängda eller magasinerade verken genom ett samarbete mellan riksinstitutionen Moderna Museet och det lokala museet under namnen "c/o" (care of). Man kan säga att denna idé "slog två flugor i en smäll"; förutom redan nämnda att den förde konsten närmare folket (samlingens egentliga ägare!) innebar den också att den enorma mängden verk (och deras skrymmande lådor) var "ur vägen" medan sanerings- och ombyggnadsarbetet pågick.

Magasin 3 var först med att låna verk och valde att göra en nonfigurativ utställning med utländska konstnärer som Robert Breer, Fontana, Picabia, Ernst mfl, och svenska konstnärer som tex Olle Bonnier. Bror Hjorts hus valde först och främst ur Bror Hjorts representation i samlingen, samt några av dennes samtida som Siri Derkert, Vera Nilsson och Hugo Zuhr. Skulpturens hus lånade endast tre konstfilmer medan Malmö konsthalls utställning innebar ett i det närmaste "minimoderna", sedan Björn Springfeldt (fd chef över såväl Moderna Museet som Malmö konsthall), för ca ett år sedan satte samman över 100 verk av Richter, Duchamp, Billgren, Svedberg, Haacke mfl. Som ingen annan kunde denne fd museichef luta sig mot erfarenheter från båda institutionerna och lät spegla modernismkonstens utveckling. Slutligen lånade Umeå Bildmuseum verk för en utställning med surrealistiska förtecken av konstnärer som Oppenheim, Fahlström, Miesenberger mfl.

Så här i efterhand ställer jag mig frågan om detta "nya grepp", att låna ut verk ur annars ganska statiska museikonstsamlingar, kommer att få en fortsättning? I det här fallet fanns det en tråkig orsak till varför det skedde. Men skulle man inte kunna tänka sig något liknande snart igen, utan egentligen anledning mer än att nå ut och skapa ytterligare intresse och närhet – en ny konstturné runt om i landet ur de fina samlingar som vi äger gemensamt?

Peter Sjögren
Konstvetare

